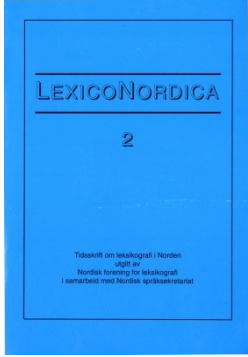

LexicoNordica

Forfatter:	Leena Sarvas	
Anmeldt værk:	Raija Hurme, Maritta Pesonen og Olli Syväoja. 1994. <i>Englanti- Suomi opiskelusanakirja</i> . Juva: WSOY.	
Kilde:	LexicoNordica 2, 1995, s. 271-280	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Leena Sarvas

Raija Hurme, Maritta Pesonen, Olli Syväoja: *Englanti-Suomi opiskelusanakirja* ('Engelsk-finsk studieordbok'). WSOY, Juva 1994. Pris 157 FIM.

In this contribution, the author examines a new medium-sized English-Finnish dictionary by putting it in a user's test. Comparisons are made with a large bilingual dictionary compiled by the same authors. The inclusion of new words in some special quickly developing fields and slang, the handy size of the book, as well as the outlay and setting of the head words are positive features of the work. The author reminds of the structural differences of the languages involved and is more critical towards the pragmatic way of classifying some words, primarily adjectives: in some cases sub-articles with examples of contexts would be preferable. She would also like to have a preface with more information on the sources and theoretical principles of the work.

Allmänt

En ny mellanstor ordbok *Englanti-Suomi opiskelusanakirja* ('Engelsk-finsk studieordbok') har publicerats av författartrion till den välbekanta *Englanti-suomi suursanakirja* ('Engelsk-finsk storordbok'). Den mindre ordboken förefaller att vara en nedbantad version av den större. Visserligen nämns storordboken inte ens i förordet till studieordboken, men överensstämmelserna mellan de två böckerna är uppenbara. Storordboken har för den tredje upplagan genomgått en grundlig revision. Arbetet utfördes under åren 1986–1990 och boken är enligt skyddsomslagets text en "aktuell allmänspråklig ordbok" och "en mångsidig specialordbok". Studieordboken "är utarbetad under åren 1990–1994". Författarna har haft som mål "en aktuell allmänspråklig ordbok som riktar sig till alla som läser engelska och alla som sysslar med eller är intresserade av engelska".

Jag började fundera över benämningen *studieordbok*¹ och bokens tilltänkta målgrupp. Den nya ordboken är behändig till formatet. Den har 927 sidor och de yttre måtten är 13,5 x 18,5 x 4,5 cm. Vikten är 650 g. Den innehåller ca 55.000 uppslagsord och fraser. Någon uppgift om hur många uppslagsord storordboken innehåller har jag inte lyckats hitta, men sidantalet är 1.527, formatet 16 x 21,5 x 7 cm och vikten 1.480 g. Den mindre ordboken kan man tänkas bära med sig till skolan eller föreläsningarna, men knappast storordboken. Därtill är

¹ Det finska verbet *opiskella* 'studera' har under de sista årtiondena börjat användas mer och mer också om icke-akademisk verksamhet och boktiteln är därför tvetydig. Översättningen av namnet är så tillvida problematisk att *studieordbok* kan avse 'inlärningsordbok', vilket det alltså inte är fråga om. Benämningen *studieordbok* kommer dock att användas här eftersom det bildningsmässigt motsvarar det finska namn som resonemanget utgår ifrån.

den för tung och skrymmande. En vanlig familj skaffar i regel knappast flera ordböcker mellan samma språk. Studieordboken förefaller vad omfånget beträffar att vara lämplig för längre hunna skolelever, men räcker den till för engelskstuderande och för sådana som sysslar mycket med engelska på sin fritid, särskilt som en storordbok finns att tillgå? Eller är benämningen *studieordbok* helt enkelt ett sätt att särskilja den från tidigare ordböcker, d.v.s. det enkla *engelsk-finsk ordbok* räcker inte medan *skolordbok* skulle låta för anspråkslöst.

Strävan har alldeles tydligt varit att göra boken överskådlig och lättanvänd. Uppslagsorden är satta i jämntjock fetstil, en ändamålsenlig font som är en annan än den icke fetstilta texten. Den är kanske inte lika estetiskt tilltalande som t.ex. den i storordboken men den främjar tydligheten. Texten och radavståndet är också något större än i storordboken.

Förklaringar, ordklassangivelser, fackområdesetiketter m.m. är satta i kursiv och fraser och exempel i fet kursiv. Det här är också en förbättring jämfört med tidigare; fraserna är lättare att hitta än i den stora ordboken. Men icke kursiverad fetstil har använts också för annan engelsk text (i sådana fall dock vanligen inom parentes), och på vilka grunder de fetstilta fraserna har valts får man inte riktigt klart för sig vid en ytligare genomgång.

Först i ordboken finns ett förord, en kort bruksanvisning, teckenförklaringar, en förkortningslista samt ett avsnitt om engelskt uttal. Utanförtexten upptar sammanlagt elva sidor. I storordboken har sexton sidor (av något större format) använts på motsvarande saker och där ingår ett avsnitt med en presentation av uttalsangivelserna också på engelska. I studieordboken behandlas uttalsangivelserna kort på engelska i avsnittet *How to use the dictionary*.

Ett test

För att bekanta mig med ordboken började jag med ett litet test. Jag valde ut ett antal artiklar ur några nummer av *Newsweek* från våren 1995. Jag läste igenom artiklarna och markerade alla ord jag inte förstod eller ville kontrollera och slog upp dem i den nya ordboken. Jag skulle alltså inte översätta artiklarna. Jag konstaterade att *Newsweek* använder rätt så mycket slang och vardagsspråk och att studieordboken har med en hel del stilangivelser, trots att det inte alltid är det lättaste att definiera stilvärdet för ord. Jag skall i det följande gå igenom vilka iakttagelser jag gjorde under mitt bläddrande.

Lemmatisering, ordklassangivelser och förklarande metaspråk

Efter uppslagsordet och eventuell uttalsangivelse finns i allmänhet en ordklassangivelse. I vissa vanskliga fall och för vissa slag av sublemman kan angivelsen fattas, t.ex. på första sidan:

A (*koul, yliop*) korkein arvosana, kiitettävä²
'(vid skolor, univ.) det högsta betyget, berömligt'

Ordklassangivelsen fattas alltså. För uppslagsordet *B* står det däremot:

B s 1 (*mus*) h **2** (*Am koul, yliop*) lähinnä korkein arvosana
'subst. 1 (musik) h 2 (vid Am. skolor och univ.) det nästhögsta betyget'

Någon övergripande angivelse *verb* förekommer inte utan i stället används *tr* och *itr*, alltså *transitivt verb* och *intransitivt verb*. Denna notation har använts i engelsk-finska ordböcker i flera decennier.

Klassen *adjektiv* innehåller brokigt material, vilket till en del beror på det engelska språkets uppbyggnad men till en del också på ordbokens sätt att lemmatisera; många sådana ord som i storordboken utgör sublemman har i studieordboken tagits upp som självständiga uppslagsord på egen rad. En fördel med det är att de är lätta att hitta. Ordklassangivelserna i boken är pragmatiska och fungerar när det gäller att förstå engelsk text. Men utöver det borde de enligt min mening nog också ge användaren ledning i hur ett ord används grammatiskt. Tvivelaktigt är därför t.ex. behandlingen av uppslagsordet *nuts*:

nuts a (*ark*) hullu
'adj. (vard.) galen'

Mig veterligen kan ordet inte användas som ett framförställt attribut på samma sätt som ett normalt adjektiv. Artikeln innehåller i alla fall exempel på användningen. När jag kontrollerade motsvarande artikel i storordboken trodde jag mig ha hittat felkällan. I den förekommer uppslagsordet *nut* med ett sublemma *nuts* som är indelat i två betydelsemoment:

nuts (*sl*) a) hullu, kaheli; *be nuts about* (*over*) olla hulluna
(intona) --- b) *nuts to you!*
'(slg) a) galen, stollig [...] vara tokig i (tänd på) --- b) [...]'

Jag gissade på att parentestecknet för undermoment a) hade fallit bort så att a-et kommit att se ut som förkortningen för adjektiv.

² Artiklarna innehåller uttalsangivelser. De utelämnas i exemplen.

Ordklassangivelsen skulle ju ha varit överflödigt om *nuts* hade behandlats i moment fyra av *nut* där det nu hänvisas till ett separat uppslagsord. – Men sedan hittade jag flera förbryllande adjektiv, som är snarlika plurala substantiv:

bonkers *a* (*erik Br sl*) hullu
'adj. (spec. Br. slg.) galen'

crackers *a* (*Br ark*) järjiltään, hullu
'adj. (Br. vard.) från vettet, galen'

Det första ordet är lika lakoniskt behandlat i storordboken, men för det senare finns det ett värdefullt tips om användningen, nämligen frasen *go ~s*. Skall användaren vara nöjd och glad över att slangord överhuvudtaget finns med och inte gnälla över att inga råd om användningen ges, eftersom man ju i allmänhet ändå inte kan använda slangord på ett främmande språk? I studieordboken står ordartiklarna *cracker* och *crackers* under varandra, och det skulle just inte ha tagit mera plats om *crackers* hade behandlats under *cracker* med ett exempel på användningen.

Som adjektiv har också sammansättningarna *down-market* 'billig' och *life-and-death* 'livsviktig' betecknats. Utan klagörande sammanhang ser även de angivelserna underliga ut.

I stororboken är uppslagsordet *double-quick* inte alldeles lätt att hitta under huvudordet. I det första betydelsemomentet där ges ett substantiv:

double-quick *1 s* (*sot*) pika-, juoksumarssi
'subst. (mil.) ilmarsch'.

I studieordboken finns den betydelsen inte med utan endast den andra, bildliga användningen:

double-quick (*a, adv*) pikavauhtia
'adj. adv. i ilfart'.

Den osymmetriska översättningen gör att jag önskar mig kontext, även om jag inser att ett exempel alltid tar upp plats.

Uppslagsorden *doubtful* och *doubtless* är bägge egentligen adjektiv och står efter varandra. I studieordboken är det endast den adverbiala användningen av *doubtless* som har tagits med:

doubtless (*adv*) epäilemättä, tietenkin
'adv. otvivelaktigt, förstås'

Må så vara. Men studieordboken kräver överlag ganska mycket slutledningsförmåga av sina användare, s.k. sunt förnuft och en vilja att

tolka rätt. Det är klart att en ordboksförfattare måste kunna förutsätta att användarna har vissa kunskaper i grammatik. Men då man kan utgå ifrån att användarna utgör en ganska heterogen skara kunde det ha varit bra med en kort redogörelse för principerna för lemmaselektion och klassificering.

Enbart som adjektiv betecknas bl.a. de particip som upptas som egna uppslagsord och som i storordboken är sublemman under verben med etiketten *pp* 'perfekt particip'. Ett exempel på detta är *rumpled* 'rynlig; rörig'. Uppslagsordet *rumo(u)red*, som inte finns i storordboken, är något förbryllande i sin korthet:

rumo(u)red *a* väitetty
'adj. påstådd'

Perfekt particip används något olika på finska och engelska. Som bestämmingar kan de placeras annorlunda i relation till huvordet i engelskan än vad de finska motsvarigheterna kan. Har de particip som lemmatiserats ansetts så lexikaliserade att de kan betecknas som adjektiv enligt det traditionella finska grammatiska systemet? Även om finsk grammatik för närvarande är föremål för intensiv forskning och revidering och de gamla indelningarna uppenbarligen kommer att ändras radikalt, så är vi nog tvungna att leva med den traditionella grammatiken ett bra tag framöver. Man måste också komma ihåg, att en person som läser språk kan tänkas använda boken även i andra riktningen och då är ett kort exempel på användningen bättre än en ordklassangivelse.

Betydelseerna hos ett adjektiv och dess adverbavledning på *-ly* är i regel direkt relaterade till varandra. I ordboksarbetet gäller det att ta ställning till när ett adverb kan anses ha blivit så självständigt att det skall tas med som eget uppslagsord. I studieordboken har adjektivet *strenuous* indelats i två betydelsemoment:

strenuous *a* 1 raskas, rasittava 2 sinnikäs, vankka; jyrkkä
'1 tung, påfrestande 2 ihärdig, fast; kategorisk'

Utan sammanhang verkar den sista betydelsen malplacerad och en titt i storordboken får en att misstänka att angivelsen härstammar från adverbet där. Det ser det nämligen ut så här:

strenuously *adv* (*m*) jyrkästi (*deny* ~)
'adv (även) kategoriskt'

För ordet *numberless* finns angivelsen *adjektiv* och markeringen att det går att bilda ett adverb på *-ly* till ordet, men den enda ekvivalenten som ges är det plurala *lukemattomat* 'otaliga'. I större ordböcker finns två betydelser angivna: 1) *lukematon* 'oräknelig' och 2) *numeroimaton*

'onumererad' Har den plurala ekvivalenten getts i analogi med de plurala ekvivalenterna *lukuisat*, *useat* 'otaliga, åtskilliga' i det första betydelsemomentet för ordet *numerous*? Men det ordet har ett betydelsemoment till med de singulara ekvivalenterna *runsaaslukuinen*; *runsas* 'talrik; stor (om mängd)'.

Något som jag tycker är mycket positivt är att ordboken, för att citera förordet, "innehåller ord från olika fackområden, t.ex. adbermer, rikligt med vardagliga ord och uttryck samt nya ord från bl.a. tidskrifter och dagspress och från TV". Att få fram de finska motsvarigheterna till nyord och modeuttryck kan vara ganska besvärligt och det är inte säkert att resultatet blir lyckat. De finska motsvarigheterna har inte alltid stabiliserat sig eller också rör det sig om översättningslån som egentligen skulle kräva en förklaring:

cover story *s (lehden)* kansijuttu, pääjuttu
'subst. [ordagrant] (en tidnings) pärmgrej, huvudstory'.

Enligt min mening är *kansijuttu* en misslyckad ekvivalent. Något sådant ord förekommer inte i finska (åtminstone tills vidare) och man tolkar det snarast som om själva artikeln, reportaget e.d. fanns på omslaget. I den mån tidningar har omslag får inga långa artiklar plats, däremot nog säljande rubriker om dem. Problemet är alltså att det i finska tills vidare saknas en termartad ekvivalent till *cover story*. En parafra vore därför bättre, t.ex. "(ett tidningsnummers) viktigaste el. mest säljande artikel, reportage e.d., huvudstory".

Jag frågade ett kaffebordssällskap hur de uppfattade ordet *lento-bussi*, som var obekant för mig. Ingen var helt säker på sin sak, men vi enades om att det avser en buss som går ut till flygplatsen eller möjligt till ett visst flyg. Ordet ges dock som ekvivalent till uppslagsordet *airbus*. Samma ordpar förekommer i storordboken. Som egennamn avser det engelska ordet ett flygbolag, vars flygplan påminner om "flygande bussar". För landgående bussar vore *lentokenttäbussi* 'flygfältsbuss' entydigare.

En del ordöversättningar kan man förstå med hjälp av *Nykysuomen sanakirja* ('Nufinsk ordbok'), som färdigställdes 1961 och som omnämns som källa för storordboken men inte för studieordboken (som inte nämner några källor alls). För mig var ordet *kandisokeri*, som ges som andra ekvivalent till substantivet *candy* 'kandisocker', ett obekant ord. Det finns inte heller i den nyutkomna *Suomen kielen perussanakirja* 'Finsk basordbok' (1990).

Som jag konstaterade i början är överensstämmelserna mellan studieordboken och den tidigare utkomna storordboken påtagliga och det är också anmärkningsvärt att inga källor finns nämnda. Har författarna resonerat som så, att de inte behöver ange några källor alls, inte ens de viktigaste, då de ändå, får man förmoda, har använt en massa källor av alla upptänkliga slag? Som användare skulle man dock

ha nytta av en källförteckning; utgående från den kan man lätt gå till andra verk för att få tilläggsuppgifter.

Jag kan inte veta säkert, men jag föreställer mig att författarna har utgått från innehållet i storordboken, lagt till nytt material och omarbetat och gallrat i det gamla. Som ett indicium på riktigheten i mitt antagande kan jag nämna ett skrivfel som jag råkade få syn på:

pipefitting s [...] 2 putikiliitin (skall vara putkiliitin)
'2 skarvstycke till rör'.

Felet återfinns nämligen också i storordboken.

Om materialet till bägge ordböckerna föreligger i elektronisk form, som jag jag förmodar att det gör, måste det ju vara en enkel match att få fram hur mycket av materialet i böckerna som är gemensamt. Det är kanske inte en så relevant uppgift, men däremot hade det varit intressant att få veta hur stor andel de nytillkomna orden utgör.

Bearbetningen har inte varit mekanisk. I lemmalistan har sällsynta ord strukits och betydelsebeskrivningarna har bantats ner. Skillnaderna kommer till synes över hela linjen men bäst naturligtvis i långa artiklar. Tendensen förefaller tydlig; den vanligaste, allmännaste betydelsen eller användningen anges först, och om flera betydelser finns angivna i storordboken har en del av eller alla de övriga utgått i den mindre.

Ibland får man inte riktigt klart för sig på vilka grunder den inbördes ordningen mellan betydelsegrupperna har valts, även om jag på vissa punkter nog kan vara hålla med om att den nya ordningen i studieordboken är bättre.

Ordningsföljden mellan homografer av substantiv och verb förefaller i storordboken i regel att vara just substantivadjektiv. Så är fallet t.ex. för orden *brake, break, crash, dye, flag, mark, start, streak, thunder, twist*. För t.ex. orden *move, ride, snap, throw, transport* kommer verbartikeln dock före substantivartikeln. I studieordboken är ordningsföljden mellan substantiv och verb densamma som i storordboken för orden *brake, flag, mark, thunder* och *move, ride, snap, throw* men den motsatta för orden *break, claim, crash, dye, start, streak, transport, twist*. Jag har inte lyckats komma på orsaken till detta. Det vore intressant att känna till de teoretiska övervägandena. Möjliga förklaringar är etymologi, vanlighet (mätt på något vis), att existerande ordböcker följts eller att man tvärtom velat skilja sig från dem, artikelförfattarens egen intuition och preferenser eller helt enkelt slumpen.

Även de små korta artiklarna har bantats ner. Bland annat har de latinska namnen på växter och djur och förkortningarna (*kasv*) 'botanik' och (*el*) 'zoologi' uteslutits om inte informationen har varit nödvändig i förtydligande syfte, t.ex.

crane 1 (*el*) kurki **2** nostokurki
'1 (zool.) trana 2 lyftkran'

Detta att jämföra med

crane fly *s* vaaksiainen
'(subst.) harkrank'.

I utrymmesbesparande syfte har synonyma uppslagsord ställts efter varandra:

obsessional, obsessive *a* pakkomielteen omainen, pinttynyt
'(adj.) tvångsmässig, inrotad'.

Denna metod kan inte användas i särskilt stor utsträckning och en felanvändning stötte jag på. Jag letade efter ordet *copsewood* och hittade det inte. Senare upptäckte jag att *copse* fanns på samma rad som ordet *coppice* men med uttalsangivelsen för *coppice* emellan. Efter uttalsangivelsen för *copse* fanns sedan betydelseangivelsen *vesakko; vesakko-metsä* ('sly; skottskog').

Testresultatet

Hur klarade då studieordboken mitt test? Ganska bra. Jag inledde mjukt med en lång artikel ur *Newsweek* om hur klädkulturen förändrats. I en rubrik på omslaget frågades det om amerikanarna är "a nation of slobs". I ordboken står det:

slob *s* (*ark*) köntys, törkimys, nahjus
'(vardagligt) trögmåns, tölp, slöfock'.

Jag lät mig nöja med det och antog att ordet hade använts i beskrivande syfte. Men senare slog jag upp ordet också i storordboken som angav:

slob *s 1* (*ark*) lössykkä; tohelo; köntys; törkimys **2** (*Irl*) muta, lieju
'1 (vard.) drönare; klant; trögmåns, tölp 2 gytta, dy'

Jag var glad att jag inte behövde översätta *Newsweek*-artikeln, för det är ju som bekant betydligt besvärligare översätta än att bara behöva förstå. Nästa ord jag slog upp var *dress shirt*. En nypensionerad IBM-anställd berättade att han hade 35 stycken sådana i sin garderob, "all of them white". Den enda ekvivalent ordboken gav var *frakkipaita* 'frackskjorta'. Visserligen betyder *dress suit* 'frack', men frackskjortor kan det knappast ha varit fråga om i sammanhanget. Storordboken ger en betydelse till:

dress shirt [...] 2 (*puvun ja solmion kanssa käytettävä*) kauluspaita, (*us*) valkoinen paita
 2 skjorta (som används tillsammans med kostym och slips), (ofta) vit skjorta'.

Exemplet ur Newsweek talar för en komplettering av studieordbokens artikel: (*valkoinen*) *kauluspaita* '(vit) skjorta'. I samma artikel berättades det om en man som bar "an unstructured jacket and a T shirt". Det nämndes också att "an unstructured Armani suit" är på modet. I ingendera ordboken finns ordet *unstructured* med. Inte heller i de större enspråkiga ordböcker jag försökte slå upp det i förekom det i samband med kläder. Av grundbetydelsen att döma verkar det röra sig om betydelserna 'kavaj' och 'kavaj och uddabyxor'.

Jag läste ett stort antal artiklar ur olika nummer av årets *Newsweek* och dessutom ur fyra andra engelska publikationer, varav två tryckta i England och en i Finland. Jag slog upp sammanlagt 130 ord och uttryck, av vilka 24 inte återfanns i studieordboken. För storordboken var motsvarande antal 7. Skillnaden blir alltså 17. Mitt material bestod till största delen av modernt tidningsspråk och jag anser resultatet vara ganska bra med tanke på det.

Slutomdöme

Mitt allmänna omdöme om *Englanti-suomi opiskelusanakirja* är något motstridigt. En klar fördel är den tydliga lemmalistan som gör att man snabbt hittar det man letar efter. Å andra sidan har sättet att lemmatisera medfört att teoretiskt besvärliga ordklassindelningar kommer att spela en onödigt stor roll och på ett sätt som jag befarar kan vara vilseledande. Åtminstone förutsätter det att man som användare har en grammatisk grund att falla tillbaka på, att man har fått lära sig skillnaderna mellan finsk och engelsk ordbildning och syntax.

Fyller då studieordboken måttet med tanke på dem som läser engelska eller är intresserade av språket? Det beror på nivå och intresse. Den som läser engelska vid universitet behöver enligt min åsikt en storordbok. För den som bara då och då behöver slå upp något för att få de vanliga betydelserna för ord och som inte vill plöja igenom långa ordartiklar är den nya ordboken praktisk och bra.

Litteratur

Hurme, Raija, Pesonen, Mariitta, Syväoja, Olli 1990: *Englanti-Suomi suursanakirja. English-Finnish General Dictionary*. 3 uppl. Porvoo: WSOY.

Newsweek. The international Newsmagazine. (Numren från februari, mars och april 1995).

Nykysuomen sanakirja ('Nufinsk ordbok'). Porvoo: WSOY 1951–61, 3:e oförändrade uppl. 1970.

Suomen kielen perussanakirja A–K ('Finsk basordbok'). Helsinki: Painatuskeskus Oy 1990.

The Oxford English Dictionary. Vol. X Sole-Sz, Vol. XI T-U. Oxford: The University Press 1933.

Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language. Unabridged Second Edition. Cleveland and New York: The World Publishing Company 1971.

(Övers. från finska av Nina Martola)